

שאלות ותשובות
פלח הרימון

"כפלח הרמון רקתך -

מסודרים דבריהם כסדור גרעיני הרימון"

(מדרש לקח טוב, שיר השירים ו', ז)

הרב יוסף צבי רימון

חלק ראשון

טבת ה'תשפ"ב

עורכים: הרב שלומי שטיינמץ והרב דניאל פליישמן
הגהות הלכתיות: הרב יעקב פרנצוס, הרב מתן גלידאי, הרב שי ויסבורט, הרב חזקיה ארנד
הגהות: ישראל רוזנברג
עימוד: תמר גוטמן
עיצוב כריכה: מילר פלוס, r.leibovitch1@gmail.com

יצא לאור בסיוע משרד התרבות והספורט,
המחלקה למכוני מחקר תורניים

© כל הזכויות שמורות לסולמות (ע"ר)

ת"ד 230 אלון שבות 9043300

טל': 02-5474542

office@sulamot.org

www.sulamot.org

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מעמותת סולמות.

נדפס בישראל תשפ"ב 2021 Printed in Israel

מסת"ב: 1-81-7513-965-978

תוכן העניינים

1	הקדמה
9	הלכות תפילה
11	סימן א - מנייני מרפסות וחצרות
82	סימן ב - השלמת אמירת קדיש
86	סימן ג - הפסקה בתפילה לצורך שמירה על כללי הקורונה
90	סימן ד - השלמת קריאת התורה לאחר חזרה לבית הכנסת
97	סימן ה - תפילה לשלום המדינה או חזרת הש"ץ?
101	סימן ו - מעלת התפילה בבית הכנסת
105	הלכות ברכות
107	סימן ז - ברכת שהחיינו כשנפגשים לאחר הקורונה
116	סימן ח - חיטוי הידיים באלכוהול אחרי נטילת ידיים
121	הלכות שבת
123	סימן ט - הידוק פס המתכת של המסכה בשבת
126	סימן י - שתיית מים לפני הקידוש בשבת
135	הלכות חגים
137	סימן יא - קריאת פרשת זכור וקריאת מגילה למבודדים
142	סימן יב - הכנות לפסח תחת מגבלות הקורונה
150	סימן יג - הזכרת נשמות ("יזכור") ביחיד בתקופת הקורונה
153	סימן יד - תספורת בימי ספירת העומר
157	סימן טו - תשעה באב בקורונה
165	דיני הימים הנוראים
167	סימן טז - זמן אמירת הסליחות

171	סימן יז - קיצור הסליחות בשעת הצורך
175	סימן יח - דיני אמירת סליחות ביחיד
181	סימן יט - התרת נדרים בזום בערב ראש השנה
184	סימן כ - החובה הבסיסית בתקיעת השופר
188	סימן כא - כיסוי פי השופר במסכה במהלך התקיעות
192	סימן כב - הלכות תקיעת שופר בקצרה
202	סימן כג - קיצור התפילה בציבור בראש השנה וביום הכיפורים (עקרונות)
207	סימן כד - האם ניתן לומר "כל נדרי" ביחיד?
210	סימן כה - תפילת נעילה מוקדמת
215	סימן כו - טבילה לפני ראש השנה ויום הכיפורים בקורונה
219	סימן כז - צום יום הכיפורים לצוותי הרפואה במחלקת קורונה
225	חופה וקידושין
722	סימן כח - חתונה ללא עשרה נוכחים
249	יורה דעה
251	סימן כט - תחליף לטבילת כלים בקורונה
264	סימן ל - פדיון הבן לתינוק שחלה בקורונה
281	פיקוח נפש והצלת נפשות
283	סימן לא - סדר עדיפויות בחיבור למכוונות הנשמה בקורונה
311	סימן לב - ביקור אצל סבא וסבתא בקורונה
315	ענייני מחשבה ואמונה
317	סימן לג - מגפת הקורונה - מבט אמוני
336	סימן לד - כיצד ניתן לשמוח ביום העצמאות בסגר?
339	סימן לה - צא מן התיבה

הקדמה

לאורך הדורות, פוסקי ההלכה נקטו בשתי דרכים בכתיבת פסקי ההלכה: דרך אחת היא כתיבה מסודרת של פסקי ההלכה (בסגנונות שונים ובסידור שונה), כדרכם של הרי"ף, הרמב"ם או השולחן ערוך. דרך שנייה היא כתיבת תשובות הלכתיות על שאלות שנשאלו. האם יש עדיפות לדרך אחת על פני הדרך השנייה?

רבים מגדולי הפוסקים (וכמעט כולם) כתבו גם פסקים מסודרים וגם ספר שאלות ותשובות. אחד הבולטים שבהם הוא **הרא"ש**, שכתב גם את **פסקי הרא"ש** וגם את **שו"ת הרא"ש**. כיצד יש לנהוג כאשר ישנה סתירה בין הפסקים ובין התשובות שבספר השו"ת?

המהרי"ט (שו"ת מהרי"ט, ח"ב, חו"מ, סימן ז') טוען שאצל כל פוסק שכתב גם ספרי פסקים וגם תשובות, ספר הפסקים הוא העיקרי והוא עדיף על ספר השו"ת, כיוון שאם בשעת כתיבת התשובה הייתה כוונת הרב לחזור בו מדבריו בספר הפסקים, הוא היה מתקן את ספר הפסקים שלו, ואם לא תיקן - הרי זו ראיה שלדעתו עדיין דבריו בספר הפסקים שרירים וקיימים:

מסתברא דבכל רב ופוסק שעשה חיבור כולל, בין שעשאו בתחילת ימיו בין בסוף יש לתפוס דברי החיבור עיקר מדברי התשובה, דאם איתא דהדר ביה היה לו לתקן הדברים במקומן בחיבורו בשעה שהוא מעיין בתשובה.

עם זאת, אין כאן נימוק עקרוני להעדפת ספר הפסקים על פני ספר השו"ת (וגם על עצם הנימוק של המהרי"ט יש מקום לדון, משום שלא תמיד ניתן לתקן את ספר הפסקים - עיינו **שו"ת ויוסף אברהם** (רבי אברהם דיין, סימן כ"ז)).

גם **בשו"ת נחפה בכסף** (ח"ב, אבה"ע, סימן כ"ז) כתב שיש להעדיף את הפסק, כיוון שלעיתים התשובות נכתבו בחיפזון ו"לפעמים האדם לא יוכל להעמיק כראוי מסיבת המהירות להשיב שואלו דבר".

מאידך, בדברי גדולי הפוסקים מצאנו שיש להעדיף בדרך כלל את הפסיקה שנכתבה אחרונה. כך למשל כותב **הבית יוסף** (יו"ד ר"א) ביחס לסתירה בין פסקי הרא"ש לתשובותיו, שייטכן שאין כלל עקרוני ללכת אחרי הפסקים (כפי שמשמע מדברי **הטור** חו"מ ע"ב), "אלא בההיא תשובה דוקא קאמר (=שהיא נדחית מפני הפסקים) שהיה ידוע לו דדבריו בפסקים היו אחרונים לה".

שאלות

ותשובות

רבים כותבים שאדרבה, יש להעדיף את התשובה על פני הפסק. מדוע? **הרדב"ז** (שו"ת הרדב"ז, ח"ז, סימן כ"ה) כותב:

והוי יודע שאפילו אם תרצה לומר שהתשובה היא חלוקה על הפסק, על התשובה יש לנו לסמוך שהיא הלכה למעשה.

אם כן, עדיפות התשובה על פני ספר פסקים היא שהתשובה נכתבת "הלכה למעשה". בדומה כותב **החיד"א** (שו"ת חיים שאל, ח"א, סימן ע"ד אות יא), ש"דבריו (=של הפוסק) בתשובה הם הלכה למעשה בפרטות", כלומר, כיוון שהרב עונה כעת הלכה למעשה, הוא מדקדק בדבריו יותר, ולכן יש לראותם כמדויקים יותר מדבריו בספרי הפסק.

טעם נוסף להעדפת התשובות על פני הפסקים עולה מתשובת **הנצי"ב** (שו"ת משיב דבר, ח"א סימן כ"ד; ועיינו גם שו"ת ציץ אליעזר, ח"ו, סימן י"ג; מבוא לתורה שבעל פה (לוגר), עמ' 206 ואילך). רבי יצחק במברגר, שהיה רבה של וירצבורג, השיב בחייו תשובות רבות בהלכה, אך לפני מותו ציווה שלא יוציאו את התשובות כספר. הוא סבר שאין לסמוך כל כך על מה שכתב בתשובה, משום שכתב את הדברים בחיפזון וללא פנאי ללמוד בנחת את הסוגיות. בניו של הרב פנו אל הנצי"ב בשאלה האם בכל זאת להדפיס את ספר התשובות. הנצי"ב משיב שהתשובות עדיפות על ספר של פסקי הלכה, ומנמק:

בשעה שמשיבים הלכה למעשה באים לעומק הענין יותר ממה שבא הענין בדרך לימוד, וגם סייעתא דשמיא עדיף בשעת מעשה. וכבר אמרו חז"ל במסכת כתובות (דף ס ע"ב) דסייעתא דשמיא מהניא טובא להוציא הוראה כהלכה... דתורה היוצא בשעת תשובה למעשה עדיף ומכוון יותר לאמת ממה שיוצא בדעת האדם בשעת הלימוד.

כלומר, פרט לכך שבשעת כתיבת תשובה מדקדק הפוסק בדבריו יותר, הרי **שבתשובה שנכתבת הלכה למעשה יש סייעתא דשמיא** המכוונת את הרב יותר אל האמת.

עיקרון זה עולה גם ממעשה שאירע אצל רבי יחזקאל לנדא, בעל הנודע ביהודה (הובא בשרי המאה (מהדורת תשנ"ט), ח"ד, פרק ד', עמ' 22-23). הנודע ביהודה התמנה להיות רבה של פראג. בעיר זו ישבו כמה למדנים חריפים שרצו לבחון את רב העיר. הם בדו מליבם שאלה מסובכת בעניין "בוקא דאטמא שדף מדוכתיה" (עצם של ירך הבהמה שזזה ממקומה), כאילו הייתה הלכה למעשה. הם הציגו את השאלה בצורה מסובכת, כך שניתן היה לראות בה כמה צדדים של היתר וכמה צדדים של איסור.

הנודע ביהודה החל לדון בשאלה, ורצה להקל. אולם הלומדים, שהיו מוכנים היטב, הקשו מיד קושיות גדולות, שבעקבותיהן חשב הנודע ביהודה לשנות את המסקנה ולהחמיר. שוב

פלח

הרימון

הערימו הלמדנים קושיות, והרב חשב שוב להתיר. שוב שאלו שאלות, והרב ישב מהורהר, ואז אמר להם הרב:

חריפי פראג, במטותא מינייכו להשיב לי על שאלה אחת המטרידה את מוחי: המנהג בכל תפוצות ישראל, שממנים תלמיד חכם אחד בתורה רב העדה, ועל פיו, על פי דעת יחיד, נחתכים כל ענייני איסור והיתר. והלא הדבר מפליא: איך ציבור שלם סומך על אחד בענייני הלכה הנוגעים ליסודות היהדות ולחיי הנשמה? והלא רשת השגיאה פרושה על כל החיים, וכל אדם עלול לטעות, ומדוע אין הקהל חושש, אולי היחיד יטעה בהוראה?

הנודע ביהודה שאל שאלה שמטרידה כל רב פוסק: גם לאחר לימוד כל הסוגיות, ייתכן שתהיה טעות בידו. כיצד הוא מרגיש שלם מספיק כדי לפסוק הלכה? כיצד ציבור שלם מרגיש רגוע מספיק כדי ללכת אחרי הרב מבלי לברר עוד את צדדי השאלה? ואז ענה הנודע ביהודה:

לפי דעתי, התשובה היא פשוטה. כל ציבור מישראל הרוצה באמת לחיות על פי התורה וההלכה, משתדל לבחור לו רב שתורתו אומנותו, ומשנתו סדורה לו ויודע לברר את ההלכה על בוריה... מתוך תקווה כי זכות הרבים תסייעהו שלא יכשל בדבר הלכה ושלא יטעה לומר חלילה על טמא טהור ועל טהור טמא.

לרב יש סייעתא דשמיא. ה' מסייע בידו להגיע להלכה הנכונה ולהורות כראוי לציבור. אולם, המשיך הנודע ביהודה:

ואולם במה דברים אמורים? ... אם השאלה... היא שאלה שבמציאות, שאלה אמיתית, מעשה שהיה, אז זכות הרבים עומדת לו, להרב, שלא ייכשל בהוראתו ויפסוק את הדין לאמיתה של תורה. אבל אם השאלה לא היתה ולא נבראה... הרי אין כאן דבר שבמציאות העלול להכשיל את מי-שהוא, וממילא אין כאן זכות הרבים, והרב, עם כל בקיאותו וחרिפותו, יכול להיות תועה בדרכי ההלכה, לטעות ולשגות.

הבינו חכמי פראג שהרב מתכוון אליהם, על כך שבדו את השאלה מליבם, וקיבלו את רבם כפי שהיה ראוי.

אם כך, כאשר הרב משיב תשובות שניתנות הלכה למעשה, יש לו סייעתא דשמיא מיוחדת, ולכן יש בהן לעיתים יתרון על פני הלכות פסוקות. ואכן, פעמים רבות נשאלתי הלכה למעשה בדברים מורכבים ומסובכים, וכאשר לא היה בידי דבר ברור, אמרתי פרקי תהלים והתפללתי לה' שיכוון אותי לאמיתה של תורה, לזכותו של הציבור, ולפתע נולדה הבנה

שאלות

ותשובות

חדשה, שביררה בידי את הדברים הלכה למעשה (ובטוח אני שכל מי שמתעסק בפסיקת הלכה למעשה, יכול לספר על מקרים שכאלו).

ראינו אם כן שבתשובות שנכתבות הלכה למעשה יש בירור מדויק יותר של הדברים, ופרט לכך יש סייצתא דשמיא מיוחדת המדריכה את הפוסק בלימודו. סיבות אלו מבהירות כמובן מה הטעם בליקוט התשובות ובפרסומן בספר, אולם נדמה שישנן סיבות רבות נוספות לפרסם ספר שו"ת.

ראשית, אמנם יש חשיבות גדולה לספרי הלכה מסודרים, וכך ניסינו לעשות בספרי "הלכה ממקורה" - ללמד את היסודות בגמרא ובראשונים ועד להלכה למעשה, בצורה עמוקה אך בהירה, וכך ללמוד נושאים שונים בהלכה בצורה יסודית ועמוקה. אולם יש חשיבות גם ללימוד ספרי שו"ת, מפני שלעיתים בדרך זו **זוכרים יותר את הלימוד**, הלימוד מושך ומעניין, וכאשר אדם מסוקרן יותר משאלה הלכתית, הרי שפעמים רבות הוא יבין טוב יותר את התשובה וגם יזכור אותה לאורך זמן.

שנית, **דרך תשובה הלכתית האדם לומד את דרך פסיקת ההלכה**. התשובה מאפשרת להיכנס לעולמו הפנימי של הפוסק, להבין את השיקולים, את ההתלבטויות, את המקורות השונים, את השילוב שבין המורכבות המציאותית ובין המורכבות ההלכתית. באופן זה נחשף הלומד אל המסע המרתק של עולם ההלכה, אל החיבור של עקרונות ההלכה שהם בני אלפי שנים עם מציאות חדשה, באופן שמתווה את הדרך להנהגה ראויה.

עם זאת, יש בפרסום תשובות הלכתיות גם סיכון מסוים. התשובות נכתבות למצב מאוד מדויק, ולעיתים אין זה נכון ללמוד מהן למקרים אחרים שאינם דומים. דבר זה נכון תמיד, אולם **נכון במיוחד בשאלות ובמצבים מיוחדים כמו הקורונה** - "שאלות שאין להן תקדים". כאשר המציאות היא מציאות של **שעת הדחק**, ממילא גם התשובות הן תשובות של שעת הדחק ולא ניתן ללמוד מהן כיצד לנהוג במציאות רגילה (תשובות של שעת הדחק אינן ניתנות כמובן רק בתקופה כמו תקופת הקורונה. גם בתקופה רגילה יש מקרים רבים, בשאלות פרטיות או כלליות, שהן שאלות של שעת הדחק). מסיבה זו, ישנן תשובות רבות שנתתי ולא פרסמתי בספר זה (אף שלעיתים הן תשובות מעניינות ביותר), כי יראתי שמא ילמדו מהן הלכה למעשה למציאות רגילה, ולא רק לשעת הדחק.

פּלח

הרימון

למרות זאת, בתשובות שבכרך זה, שרובן ניתנו כאמור במציאות שהיא שעת הדחק, יש יסודות רבים המשמעותיים למציאות רגילה. שאלו אותי, האם לאחר הקורונה נחזור למציאות שהייתה קודם התפרצות המגפה, או שמא עולם ההלכה עתיד להשתנות. באופן כללי, ברור שעולם ההלכה שעל פיו נוהג עם ישראל כבר אלפי שנים, ימשיך להוביל ולהנהיג את עם ישראל, ו"זאת התורה לא תהא מוחלפת, ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא יתברך שמו". עולם ההלכה הוא עולם יציב ונפלא, וברור שבבסיסו הוא לא ישתנה לאחר שיסתיימו מצבי החירום. לכן ברור שתשובות שניתנו כהוראת שעה, יהיו משמעותיות רק במצבים דומים ולא במציאות השגרתית.

אולם ישנם דברים שעתידיים להיות טובים יותר בעקבות הקורונה. לדוגמה, ברור שמנייני הרחוב צריכים להתבטל והמתפללים צריכים לחזור לבית הכנסת, שהרי חז"ל הורו לנו שיש להשתדל מאוד להתפלל בבית הכנסת, ושהתפילה בבית הכנסת מתקבלת יותר מאשר תפילה אחרת (עיינו בסימן ו' להלן). אולם מן הסתם דברים רבים נלמדו במהלך מנייני החצרות (גילו אנשים נוספים שיכולים לשמש בעלי תפילה, מנגינות נוספות ודברים נוספים שיכולים לרומם את התפילה), וראוי לשמר אותם גם כאשר חוזרים לבית הכנסת.

גם חידושים הלכתיים מסוימים ש"התגלו" בעקבות הקורונה, יכולים להמשיך גם לאחר הקורונה. לדוגמה, בתשובות שונות ביארתי שניתן לקרוא כתובה בחופה באמצעות הזום או לקרוא שם בברית מילה באמצעות הזום (התשובות יתפרסמו בע"ה בכרך השני של השו"ת). אפשרויות אלו נשארות קיימות גם כאשר לא תהיה קורונה, ויהיה בהן פתרון אפשרי לשיתוף של קרובי משפחה שלא יכולים להגיע לשמחה. כך לדוגמה אם קרוב משפחה נמצא בחו"ל ולא יכול לבוא לארץ, מסתבר שניתן בהחלט לתת לו לקרוא שם או לקרוא כתובה גם באמצעות הזום.

ישנה מטרה נוספת לתשובות רבות בכרך זה. תשובות הלכתיות נותנות גם **נקודת מבט היסטורית**. בספרי הרב קוק מופיעה בדרך כלל המילה היסטוריה, בכתבי "הסתוריה". זו כמובן מילה לועזית, אבל **הרב צבי יהודה זצ"ל** היה מסביר, שבדרך כתיבה זו התכוון הרב לרמוז שההיסטוריה היא "הסתר י-ה" - הקב"ה מסתתר בתוך תהליכי המציאות, ולימוד נכון של ההיסטוריה מאפשר לגלות את יד ה' הנמצא במציאות הנסתרת.

השאלות ההלכתיות, וגם המורכבות שבתשובה, נותנות מבט חשוב על תקופת הקורונה - **מבט היסטורי בעיניים של הלכה, בעיניים של תורה**. בתקופה זו העולם כולו היה - ועודנו - בטלטה ובסערה. עם ישראל בעולם כולו היה שותף להתמודדות של העולם כולו עם המגפה, ויחד עם זאת הייתה לו התמודדות ייחודית בתחום השייך לעולם של תורה ומצוות.

שאלות

ותשובות

גם במדינת ישראל היו התמודדויות מיוחדות, ודברים אלו באים לידי ביטוי בחלק גדול מן התשובות.

כך זה מוקדש כולו לתשובות שקשורות למגפת הקורונה. גם לפני תקופת הקורונה עסקתי כמובן בכתיבת תשובות רבות בנושאים מגוונים. אולם הקורונה ותולדותיה דחפו אותי ביתר שאת להתמקדות בכתיבת תשובות, ויותר מכך - לפרסום התשובות בספר שלם. וכשם שהחיד"א כתב את ספרו "שם הגדולים" בהיותו במחנה הסגר ובידוד (ראו להלן סימן א'), כך זכיתי גם אני בזכות הקורונה להוציא לאור את הכרך הראשון בשו"ת פלח הרימון. בתקופה זו אף זכיתי ללמוד ברציפות ולתת שיעורים בלי הפסקה כלשהי, ובלי צורך ללכת או לנסוע לצורך העברת שיעור.

התשובות שבכרך זה ניתנו בזמנים שונים, תחת הוראות ומגבלות שונות ובהתאם למידע הרפואי המשתנה ביחס למגפת הקורונה. אינה דומה המציאות שהייתה בתחילת המגפה, שבה כולנו היינו בסגר מוחלט והמידע הרפואי היה מינימלי ביותר, למציאות שהייתה בגל השלישי (שהיה קשה מקודמיו לאין ערוך) מחד או לאחר קבלת החיסונים מאידך. כמו כן, חלק מהשאלות הגיעו מקהילות בארץ וחלק מקהילות בחוץ לארץ, ויש לכך השפעה רבה על המציאות שבה נשאלה השאלה וניתנה התשובה. אף שההוראות והמציאות השתנו, לא שינינו את תוכן התשובות ואת סגנון, והשארנו אותן כפי שנכתבו במקור. **רוב התשובות שבכרך זה נכתבו בין תחילת הגל הראשון של המגפה (אדר ה'תש"פ) לשיאו של הגל השני (תשרי התשפ"א).** לכן, ביחס ליישום המעשי של התשובות יש לקחת בחשבון את הוראות משרד הבריאות שהיו נהוגות אז ואת המידע הרפואי המינימלי שהיה קיים על המחלה.

דרך כתיבת התשובות איננה אחידה. לעיתים הארכנו מאוד בתשובות (בעיקר בתשובות יסודיות), ולעיתים קיצרנו. לא הוספנו תרשימים כדרכנו בספרי הלכה ממקורה, אולם השתדלנו לכתוב בצורה בהירה ומסודרת.

ישנן תשובות רבות נוספות בענייני הקורונה, כגון תשובה יסודית ומשמעותית בגדרי פיקוח נפש, שיתפרסמו בע"ה בכרכים הבאים. פרט לכך, ישנן תשובות רבות בנושאים אחרים, שאינם קשורים לקורונה, שיתפרסמו בע"ה בכרכים הבאים: תשובות בענייני שבת, חגים, תפילה וברכות, כשרות, טהרת המשפחה, ענייני רפואה, תשובות לחיילים בצבא,

פּלח

הרימון

תשובות בנושאים טכנולוגיים עתידיים (כגון בינה מלאכותית, בית חכם, בשר מתורבת, מכונת אוטונומית ועוד), הלכות שונות מיררה דעה, אבן העזר וחושן משפט.

תודה לחברי בית ההוראה של סולמות, הרב שלומי שטיינמץ שליט"א והרב דניאל פליישמן שליט"א (מנהל מערך הכתיבה של סדרת הלכה ממקורה ושאר הספרים שלי), תלמידי חכמים גדולים, שעמלו רבות על העריכה של התשובות. הם ידעו להקשות, לשאול וליישב, והוסיפו לספר השו"ת רבות בנותן טעם.

תודה לרב יעקב פרנצוס שליט"א, תלמיד חכם גדול ור"מ בכולל במכון לב, לרב שי ויסבורט שליט"א, לרב מתן גלידאי שליט"א ולרב חזקיה ארנד שליט"א, שעברו על חלק מהתשובות שבספר והעירו הערות חשובות.

תודה לר' ישראל רוזנברג על הגהת הספר. תודה לתמר גוטמן הי"ו על עיצוב הספר בצורה מאירה ויפה. תודה לגבי ליבוביץ שתחי' על עיצוב הכריכה המיוחדת.

תודה לרב אלי טרגין שליט"א, רב קהילת 'מעין רבקה' ומנכ"ל סולמות, הפועל בצורה מרשימה לקדם את עולם התורה והחינוך דרך מפעלות סולמות. תודה לר' קהת רענן הי"ו, הפועל איתי שנים רבות בעולם התורה והחסד, ומצליח לנווט את המפעלים הרבים שאני עסוק בהם בצורה נפלאה, נעימה ומוצלחת ביותר, בחסדי ה'. תודה לכל צוות סולמות וצוות לאופק, שאיתם אני זוכה לעשייה ברוכה כל כך בעולם התורה והחסד.

ברצוני להודות לידידי עמותת סולמות העומדים לצידנו כל העת, ובזכותם ניתן היה להוציא את הספר לאור, ולחברי עמותת סולמות.

מזה כמה שנים אני זוכה לשמש כראש הישיבה בבית המדרש של המרכז האקדמי לב וכרב המרכז. ב"ה יושבים בבית מדרש זה תלמידים העוסקים בתורה בצורה רצינית ועמוקה, מתוך קדושה ויראת שמים, בד בבד עם פיתוח עולם הטכנולוגיה והמדע. אני שמח לעבוד במחיצת הרמ"ם היקרים בראשות הרב חדרי שליט"א, המשקיעים את כל כוחם בלימוד התורה בבית המדרש. אני שמח לעבוד במחיצת אנשים טובים המובילים את המרכז האקדמי לב בצורה מרשימה: פרופ' חיים סוקניק הי"ו נשיא המרכז האקדמי לב, ר' סטוארט הרשקוביץ' סגן הנשיא, ר' יוסי זעירא המנכ"ל, פרופ' קנת הוכברג הרקטור ושאר הצוות היקר.

שאלות

ותשובות

בכל לימודי, אני מוקיר תודה למורי ורבתי, הרב אהרן ליכטנשטיין זצ"ל והרב יהודה עמיטל זצ"ל, ראשי ישיבת הר עציון, שנתנו לי כה רבות בלימוד תורתנו הקדושה. זכיתי להיות מחובר אליהם במשך עשרות שנים, והשפעתם עליי רבה עד מאוד.

הורי היקרים, אבי מורי ר' דוד רימון ז"ל ואמי מורתי מרת שרה רבקה (ריטה) רימון (לבית דומב) ע"ה, חינכו וגידלו אותי ואת אחיי היקרים, נעמי, ר' ד"ר אפרים, אליעזר ורותי לאהבת תורה ולמידות טובות, ובזכותם זכיתי לשכון באוהלה של תורה.

זכיתי לקבל רבות בתורה עמוקה ומאירה במיוחד ממורי חמי הרב אליהו בלומנצויג שליט"א, שאני זוכה לשאוב מתורתו וממידותיו כבר קרוב לעשרים וחמש שנה. הערכה גדולה ותודה מרובה לחותנתי היקרה מיכל הי"ו, שעומדת לימינו בכל עת ובכל שעה ומשקיעה רבות בכל המשפחה. ייתן ה' להם ברכה ושמחה, בריאות ונחת.

תודה לאשתי היקרה שרון תחי', לבנותינו היקרות ולחתנינו היקרים: שמילי ואסתר אבידן, יהודה ורבקה-שירה עמנואל, רננה, הודיה-שלומית, מוריה-חנה, שבות, טל-ציפורה והלל-אמונה ישמרו ה' וינצרום. הם מקור האושר והאור שלי, השמחה והברכה.

תודה לריבוננו של עולם שזיכה אותי באנשים טובים כל כך הסובבים אותי, וזיכה אותי לשבת באוהלה של תורה ולעסוק בתורה מתוך שמחה מרובה. בע"ה שנזכה להוסיף ללמוד וללמד, לשמור, לעשות ולקיים מתוך שמחה וסייעתא דשמיא.

יוסף צבי רימון

אלון שבות, טבת ה'תשפ"ב

הלכות תפילה

סימן א

מנייני מרפסות וחצרות

נשאלתי מרבים לגבי הכללים במנייני מרפסות וחצרות - האם אפשר לצרף אנשים העומדים במרפסות למניין? האם אפשר לצרף אנשים העומדים בחצרות מגודרות? והאם במקרה של צירוף כזה יש שינוי בתפילה? ומה הדין במקרה של מניין המתקיים בשטח פתוח - עד כמה המתפללים צריכים להיות קרובים זה לזה? אכתוב את הדברים הנראים לי, ויהיו לרפואת ידידי הרב צבי רייזמן שליט"א, שעסק בנושא, ולצערנו חלה בקורונה ומצבו קשה, ישלח לו ה' מהרה רפואה שלמה מן השמים.¹

א. פתיחה

תפילה ביחיד או בציבור

לכאורה היה נכון לפתוח את התשובה בדיון ברמת החיוב של תפילה בציבור. אולם למעשה אינני חפץ בכך (אף שכתבתי על כך רבות במקומות אחרים), כיוון שאין צורך למעט בחשיבות תפילה בציבור כדי להורות להתפלל ביחיד כשיש סכנה של הידבקות בקורונה. תפילה בציבור חשובה מאוד - השכינה שורה בשעת התפילה,

התפילה מתקבלת יותר, ואף מרוויחים את קיום מצוות קידוש השם באמירת קדיש וקדושה (ויש הסוברים שמקיימים בכך מצווה מן התורה).² כמו כן בתפילה בציבור זוכים לברכת כהנים (שהיא מצווה מן התורה), חזרת הש"ץ, עניית מודים דרבנן, קריאת התורה ועוד.

למרות זאת, **בשעת סכנה המצווה היא להתפלל יחיד בביתו**. אין כאן אפילו "פטור" - החיוב של תפילה בציבור לא מתחיל כאשר מדובר על שעת הסכנה.³

1. ב"ה מאז שנכתבה התשובה כבר החלים הרב רייזמן, והספיק מאז לתת שיעורים רבים וגם לכתוב רבות בענייני הלכה. בע"ה שיזכה להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה מתוך בריאות טובה ונחת.
2. עיינו בגמרא (ברכות כא:), **רא"ש** (ברכות פ"ז סימן כ'), **שו"ע הרב** (צ', יז), **שו"ת צמח צדק** (לובאוויטש), או"ח, סימן קי"ג), **שו"ת יביע אומר** (ח"ב, או"ח, סימן ל"ד אות ב), ואכמ"ל.
3. **הרמב"ם** (הלכות תפילה פ"ח ה"א) כתב ש"לא יתפלל יחידי כל זמן שיכול להתפלל בצבור", ומכאן שכאשר אין אפשרות להתפלל במניין, לדוגמה בגלל פיקוח נפש - אין כלל חובה להתפלל בציבור. ונראה שזו גם

מאידיך, כאשר ההנחיות של משרד הבריאות מאפשרות לקיים תפילה בציבור בדרכים שונות, ואין חשש לפגיעה באדם עצמו או בציבור, הרי שבוודאי יש מצווה גדולה להתפלל בציבור. פרט למצווה שבדבר, הרי שהדבר נותן כוחות ותקווה בקרב הציבור - דבר חשוב מאוד תמיד ובוודאי בזמן הזה.

שאלות לביור

הפתרון הרווח לכך שמצד אחד אסור להתכנס כדי להתפלל ומאידיך רוצים להתפלל בציבור הוא מנייני מרפסות, שבהם כל אחד מהמתפללים נמצא במרפסת ביתו או בחצרו, והם מעוניינים להצטרף למניין על אף שהם ברשויות שונות. שאלות רבות ומגוונות עולות בנושא זה, ונציין אותן בקצרה בפתח הדברים:

- האם ניתן לצרף את המתפללים למניין כשכל אחד נמצא במרפסת אחרת?
- אם כן, מהם התנאים לכך? א. האם המתפללים צריכים לראות את כל המניין? ב. האם צריכים לראות **בפועל** את כל המניין או שמא די בכך שיש **אפשרות**

לראות את כל המניין? ג. היכן צריך להיות הש"ץ והאם כולם צריכים לראות אותו? ד. אם יש מניין אנשים שרואים אחד את השני, האם גם הש"ץ (או מי שאומר קדיש יתום) צריך לראות את המניין? ה. האם הפסק בין המרפסות (רחוב, פח וכדומה) מפריע לצירוף המתפללים למניין?

- אם המתפללים אכן מצטרפים למניין, האם הדבר מועיל לכל חלקי התפילה שדורשים מניין, או שיש דברים שלא אומרים כשהצירוף הוא רק מהמרפסות (קדיש, קדושה, ברכו, חזרת הש"ץ, מעין שבע, קריאה בתורה, ברכת כהנים)?

- מהם התנאים לצירוף כשכל המתפללים נמצאים באותו שטח (לא במרפסות ולא ברשויות שונות)? באיזה מרחק ניתן לצרף אנשים? האם מותר שיהיו בשני צדי המדרכות כשהכביש ביניהם?

- כאשר יש עשרה במקום אחד, האם מי שלא רואה את המניין אלא רק שומע אותו נחשב כמתפלל במניין? והאם יכול לומר קדיש?

תחילה נדון באפשרות להצטרף למניין על ידי ראייה, ולאחר מכן נמשיך ונשיב על השאלות השונות.

כוונת השולחן ערוך (צ', ט) שכתב "ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור", אף שבהמשך הסימן (שם, טז) עולה שצריך להתאמץ על כך - כי כאשר ניתן להתפלל במניין יש חיוב להתאמץ, וכאשר אין אפשרות כזו, בגלל פיקוח נפש וכדומה, לא מתחיל החיוב.

ב. אכילת קרבן פסח וצירוף למניין

רבי יהושע בן לוי: אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.

לדעת רב, הגדרות אלו נכונות גם לעניין צירוף למניין, ולכן אם חלק מהמתפללים עומדים בתוך הבית וחלקם בחלק החיצוני של המשקוף (וקל וחומר אם הם עומדים מחוץ לבית) הם לא מצטרפים למניין. אולם לדעת רבי יהושע בן לוי, דין זה אמור רק בפסח, ואילו בתפילה - אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.

שיטת רש"י

הראשונים נחלקו בהסבר דברי הגמרא. **רש"י** (ד"ה וכן) מסביר, שלפי רבי יהושע בן לוי ניתן לצרף למניין גם את מי שעומד מחוץ לבית, משום "שאין הפסק לפני המקום, שהכל גלוי וידוע לפניו, ואין סתימה לפניו". לפי זה אפשר לצרף למניין גם אנשים שנמצאים **בשני מקומות שונים** (ומסתבר שהיינו דווקא אם שומעים זה את זה ואכמ"ל).

אך לכאורה אפשרות זו נסתרת מן הגמרא בעירובין (צב:), העוסקת בחצר קטנה שאחד הכתלים שלה נפל וכעת היא פתוחה לתוך

ישנם קרבנות שהתורה מצווה לאכול במקום מסוים ולא מחוץ לאותו מקום. לדוגמה - קדשי קדשים נאכלים בעזרה, קדשים קלים נאכלים בירושלים וקרבן פסח נאכל דווקא בבית החבורה שמנויה עליו (על פי הפסוק "בבית אחד יאכל" (שמות י"ב, מו; עיינו פירוש המשניות לרמב"ם, פסחים פ"ז מ"ב)).

המשנה (פסחים פה:): עוסקת בהגדרה היכן הוא גבול מקום האכילה - מה נחשב "בפנים" (ומותר לאכול שם את הקרבן) ומה נחשב "בחוץ":

מן האגף ולפנים - כלפנים, מן האגף ולחוץ - כלחוץ. החלונות ועובי החומה - כלפנים.

המשנה מגדירה אילו חלקים בפתח השערים נחשבים בפנים, ואומרת שהחלק הפנימי נחשב כירושלים (לגבי קדשים קלים) והחלק החיצוני נחשב כמחוץ לעיר.⁴ בגמרא (שם) נחלקו האמוראים אם דין זה משמעותי גם לעניין תפילה:

אמר רב יהודה אמר רב: וכן לתפלה. ופליגא דרבי יהושע בן לוי, דאמר

⁴ המשנה עוסקת באדם העומד בעובי החומות של ירושלים. בתוך עובי החומה הייתה דלת. החלק הפנימי, שבין ירושלים למקום הדלת (האגף) - נחשב חלק מירושלים, ואילו החלק החיצוני, דהיינו ממקום הדלת כלפי חוץ, לא נחשב חלק מירושלים (ומי שנמצא על גבי החומה בכל עובי החומה נחשב שהוא נמצא בירושלים).

שיטת התוספות

תוספות (פסחים פה: ד"ה וכן) מקשים על רש"י מהסוגיה בעירובין, ולכן מסבירים אחרת את הגמרא אצלנו:

וכן לתפלה - פ"י בקונטרס לענין צירוף. ואין נראה, דבאלו נאמרין (סוטה לח:) משמע סוגיא דגמרא דהלכה כרבי יהושע בן לוי דאמר אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת, ובפרק כל גגות (עירובין צב:) משמע סתמא דגמרא דמחיצה מפסקת לצירוף, דקאמר ט"י בקטנה ואחד בגדולה אין מצטרפין...

ונראה לר"י דהכא מיירי לענין לענות יחיד קדושה ויהא שמיה רבא מברך, דאין מחיצה מפסקת לריב"ל, ולרב יהודה מפסקת כיון דהוי דבר שצריך עשרה, וכי היכי דלא מצטרף לא נפיק ידי חובה.

לדעת התוספות יש הבדל בין הסוגיות: הסוגיה בעירובין עוסקת במקרה שאין עשרה אנשים במקום אחד, וקובעת שבמקרה כזה אין אפשרות לצירוף למניין (ודבר זה נכון לכל השיטות). לעומת זאת, הסוגיה בפסחים עוסקת במקרה שיש עשרה אנשים במקום אחד, ואדם נוסף נמצא בחדר אחר ורוצה לענות לקדיש ולקדושה. על כך אמר רבי יהושע בן לוי

חצר גדולה. הגמרא קובעת שהחצר הקטנה בטלה ביחס לחצר הגדולה, ולכן אם רוב האנשים נמצאים בחצר הגדולה ומיעוטם בחצר הקטנה (ואפילו אם הש"ץ נמצא בקטנה), הרי שהנמצאים בחצר הקטנה בטלים לחצר הגדולה ומשתייכים אליה, ולכן הם מצטרפים להשלים מניין. אולם אם רוב האנשים נמצאים בחצר הקטנה, אי אפשר לצרף את האנשים הנמצאים בחצר הגדולה (או את הש"ץ הנמצא שם), כיוון שהחצר הגדולה לא בטלה אל החצר הקטנה:

צבור בגדולה ושליח צבור בקטנה - יוצאין ידי חובתן. ציבור בקטנה ושליח צבור בגדולה - אין יוצאין ידי חובתן. תשעה בגדולה ויחיד בקטנה - מצטרפין, תשעה בקטנה ואחד בגדולה - אין מצטרפין.

לפי דברי רש"י צריך לומר שהסוגיה בעירובין נאמרה אליבא דשיטת רב, ולכן היא אומרת שאי אפשר לצרף ציבור משני מקומות, וזו גם דעת רב בפסחים. אך כאמור לדעת רבי יהושע בן לוי אפשר לצרף מתפללים שנמצאים במקומות שונים כשביניהם מחיצה (אפילו אם רק שומעים אחד את השני), ואפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.⁵

5. כדרך זו כתב גם **פסקי הרי"ד** (פסחים שם), אבל כתב שהלכה כדעת רב שאי אפשר לצרף, וכפי שעולה מהסוגיה בעירובין.

יהושע בן לוי אלא בחלל פתח או בקטנה שלפני הגדולה, לומר שהיחיד שבקטנה מצטרף לתשעה שבגדולה, אף על פי שהפתח מפסיק כשהוא נעול (שם) אין זה מחיצה והפתח כאלו נפרץ, שמחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, **אבל בשתי בתים ודאי אין מצטרפין לדברי הכל.**

כאשר ישנן שתי רשויות, אי אפשר לצרף למניין את העומדים בחצר האחת עם העומדים בחצר השנייה. אך כאשר מדובר על רשות אחת, היחיד יכול להצטרף אם הוא בחצר הקטנה או בחלל הפתח, ובתנאי שהעומדים בחצר הקטנה רואים את העומדים בחצר הגדולה (לדעת ריב"ל בפסחים, בהתאם לסוגיה בעירובין).

הרמב"ן מוסיף שבעניין זה אין הבדל בין מקרה שרוצים לצרף מתפללים משתי חצרות ליצירת מניין למקרה שכבר יש עשרה במקום אחד ומישהו עומד במקום אחר ושומע אותם ורוצה להצטרף אליהם:

וכדין צבור ושליח צבור כך דין שליח צבור וצבור בגדולה וצבור

שהדבר אפשרי, מפני שאפילו מחיצה של ברזל לא מפסיקה בין ישראל לאביהם שבשמים (ואילו לפי רב אדם זה לא יכול לענות על קדיש וקדושה), ובעניין זה ההכרעה היא כדעת רבי יהושע בן לוי. אולם כאשר המתפללים מפוצלים בין חדרים שונים - גם רבי יהושע בן לוי מודה שהם לא מצטרפים.⁶

כדרך זו כותב גם הרשב"א (עירובין צב: ד"ה ואיכא דמותיב) בשם הרמב"ד ועוד ראשונים.⁷

שיטת הרמב"ן

הרמב"ן (פסחים פה:): מסכים עם רש"י שהסוגיה עוסקת בצירוף למניין, אולם הוא מחלק (על פי הסוגיה בעירובין) בין מקרה שהמתפללים נמצאים בשתי רשויות ובין מקרה שהמתפללים נמצאים ברשות אחת שמחולקת לשני מקומות שונים, כמו חצר קטנה שנפרצה לגדולה, שהחצר הקטנה משתייכת לגדולה, או למשל חצר ובית, שהעומדים בחצר בטלים לעומדים בבית:

למדנו ודאי לשתי בתים ושתי חצרות שאע"פ שפתוחות זו לזו מחיצתן מפסקת, הילכך לא מיתוקמא דרבי

6. לפי התוספות ישנם שלושה מצבים: א. צירוף למניין - לכל השיטות בלתי אפשרי כאשר נמצאים בשני מקומות. ב. כאשר יש עשרה במקום אחד ואדם נוסף במקום אחר, לדעת רב הוא לא יכול לענות על דברים שבקדושה ולדעת רבי יהושע בן לוי הוא יכול לענות, והלכה כמותו. ג. כאשר יש עשרה במקום אחד ואדם נוסף במקום אחר, לכל השיטות הוא יכול לצאת ידי חובת קריאת מגילה או תקיעת שופר, וכך מבואר בגמרא בראש השנה (כז:).

7. **ריטב"א** (עירובין שם ד"ה תשעה בקטנה), **ר"ן** (רי"ה ז. באלפס ד"ה והקשו), **הגהות אשרי** (רי"ה פ"ג סימן י"א) בשם מהרי"ח, **תוספות רא"ש** (סוטה לח: ד"ה ומחיצה) ועוד.

כיוון שכך יוצא מפשטות הגמרא בעירובין, ואכמ"ל).

להלכה, השולחן ערוך (נ"ה, יג) פוסק שצירוף למניין אפשרי רק כאשר העשרה נמצאים במקום אחד, ואי אפשר לצרף חצי מניין במקום אחד וחצי במקום אחר:

צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד ושליח צבור עמהם, והעומד בתוך הפתח מן האגף ולחוץ, דהיינו כשסוגר הדלת ממקום (שפה) פנימית של עובי הדלת ולחוץ - כלחוץ.

השולחן ערוך מדגיש שאפילו אם שתי הקבוצות נמצאות בחדרים סמוכים עם דלת ביניהם, הרי שצריך שכל העשרה יהיו בחדר אחד, ואי אפשר לצרף אפילו מישוהו שעומד בעובי הדלת, אם לאחר סגירת הדלת הוא יהיה בחלק החיצוני.

ואמנם בהמשך פוסק השולחן ערוך (שם, טו) גם את דברי הרמב"ן (על פי הסוגיה בעירובין), שכאשר המתפללים נמצאים באותה רשות אך בשני מקומות שונים (דהיינו שיש תשעה בחצר גדולה ואחד בחצר קטנה) - הם מצטרפים, אולם בכל מקרה אחר ברור שאין אפשרות לצירוף משתי רשויות:

אם תשעה בגדולה ואחד בקטנה - מצטרפין, שהקטנה נגזרת אחר הגדולה והרי היא כאילו היא בתוך

אחר או יחיד בקטנה, שאינו מצטרף ואינו רשאי לענות אחריו אמן וכל דבר שבקדושה, דכיון שאין מצטרף בעשרה הוה ליה יחיד, ולענין אמן נמי הויא לה יתומה ואסור אף על פי שנהגו.

לדעתו, בשני המקרים, אם מדובר על רשות אחרת - אין אפשרות להצטרף. לכן אדם שנמצא ברשות אחרת אינו משלים למניין, ואפילו אם יש עשרה בלעדיו הוא לא רשאי לענות אמן או כל דבר שבקדושה שהוא שומע מהמניין שברשות האחרת.

פסיקת ההלכה

נסכם את העולה מכאן לגבי צירוף שני חלקים של מניין בשני חדרים או בשתי חצרות:

- לפי רש"י מסתבר שהדבר אפשרי אפילו בשתי רשויות (אם פוסקים כרבי יהושע בן לוי).⁸
- לפי הרמב"ן הדבר אפשרי רק אם מדובר על רשות אחת שמחולקת לשני מקומות (ובתנאי שתשעה נמצאים במקום העיקרי והיחיד נמצא במקום הטפל).
- לפי תוספות - ייתכן שכלל אין אפשרות לצירוף של שני חדרים או שתי חצרות, ואפילו ברשות אחת (אם כי מסתבר שגם תוספות מסכימים לגדרים של הרמב"ן,

8. אך מניסוח הרמב"ן נראה שהבין שרש"י מסכים לדבריו, שריב"ל מאפשר צירוף רק ברשות אחת.

ג. סוגיית זימון וצירוף על ידי ראייה

כל הראשונים שהזכרנו עד כה (אולי למעט פשטות דברי רש"י בשיטת ריב"ל בגמרא בפסחים) הניחו כנראה שצירוף על ידי ראייה אינו מועיל כדי לייצר מניין. אפשרות זו כלל לא הוזכרה בדבריהם, וכל הדיון שבו הם עסקו מתייחס אך ורק לצירוף על ידי מקום.

יותר מכך - מדברי הרמב"ן שהזכרנו לעיל עולה בבירור שצירוף על ידי ראייה אינו מועיל בשני בתים, שהרי הוא מדגיש שהצורך בראייה הוא **תנאי נוסף** לכך שהבית שממנו מצטרפים הוא משני ביחס לבית שבו נמצא רוב המניין, וברור אם כן שראייה כשלעצמה אינה יכולה לצרף אנשים משני בתים. והדגיש הרמב"ן: "דדירין חלוקין אין מצטרפין לעולם".

אולם לאור סוגיה במסכת ברכות העוסקת בצירוף לזימון על ידי ראייה עולה לדיון השאלה האם צירוף על ידי ראייה מועיל גם לעניין צירוף למניין.

הסוגיה בברכות

המשנה (ברכות ג.) עוסקת בצירוף לזימון ואומרת ששתי חבורות האוכלות בשני

הגדולה, כיון שהרוב בגדולה. אבל אם היו תשעה בקטנה ואחד בגדולה, או חמשה בזו וחמשה בזו - אין מצטרפין.

וכן בהמשך (שם, יח):

אם קצת העשרה בבית הכנסת וקצתם בעזרה, אינם מצטרפים.⁹

גם הרמ"א (ני"ה, יד) פוסק (על פי רבנו ירוחם המובא בבית יוסף שם) שגגין ועליות אינם בכלל הבית, והעומד עליהם אינו מצטרף, ואם כך גם הוא מסכים שהעומדים בשתי רשויות אינם מצטרפים זה לזה.

נמצא אם כן שלשיטת התוספות והרמב"ן, שכמותה פוסקים השולחן ערוך והרמ"א, אי אפשר לצרף למניין שתי קבוצות שנמצאות בשתי רשויות שונות.

במקרה **שיש מניין במקום אחד, והשומע שנמצא ברשות אחרת רוצה לענות לקדיש ולקדושה**, ראינו שלדעת התוספות הוא יכול לענות (כדעת רבי יהושע בן לוי, שהלכה כמותו), ואילו לדעת הרמב"ן הוא לא יכול לענות, כי רק באותה רשות יש אפשרות להצטרף למניין. בעניין זה מכריע **השולחן ערוך** (שם, כ) כדעת התוספות, ולכן הוא פוסק שאם יש עשרה במקום אחד, יכול לענות גם מי שאינו נמצא עימם (בעניין זה נרחיב להלן אות ט).

9. וביאר **הלבושי שרד** (על השולחן ערוך שם) שכיוון שיש מחיצה בין בית הכנסת לעזרה הרי זה כשני בתים (וכ"כ המשנ"ב ס"ק נח) ולכן הם אינם מצטרפים.